

رویکردی به جامعه اطلاعاتی

* رویا جناب زاده

عضو هیات علمی مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری شیراز
roya_jenabzadeh@yahoo.com

چکیده:

از دهه ۱۹۸۰ به بعد موضوع جامعه اطلاعاتی به طرز فزاینده‌ای مورد توجه اندیشمندان، سیاست‌شناسان و دانشمندان قرار گرفته و مفهوم جامعه اطلاعاتی به سرچشمه‌ای از مباحثه‌ها و گفت‌وگوها تبدیل شده است. ویستر، دانیل بل، ویلیام مارتین و دیگر صاحب‌نظران، تعاریف متنوعی را از جامعه اطلاعاتی ارائه داده‌اند که در این مقاله به آنها اشاره شده و دیدگاه‌های برخی از آنها بررسی گردیده است؛ ضمناً به نقش یونسکو و «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور» در راه‌اندازی اجلاس جهانی سران جامعه اطلاعاتی به منظور تدوین و تکوین قوانین مربوط به جامعه اطلاعاتی پرداخته و با اشاره به زیرساخت، مؤلفه و کارگزاران جامعه اطلاعاتی، برخی عملکردهای مثبت و منفی آن ذکر شده است.

کلید واژه: جامعه اطلاعاتی، یونسکو و جامعه اطلاعاتی، اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی

مقدمه

نقش و اهمیت فزاینده کاربرد اطلاعات در فرایند تولید، پردازش و توزیع فعالیت‌های جوامع باعث شده است تا برخی از کشورهای صنعتی جهان در ردیف جوامع اطلاعاتی به حساب آیند. در اینگونه جوامع کیفیت زندگی، گستره دگرگونی اجتماعی و توسعه اقتصادی، به میزان رو به افزایشی به اطلاعات و بهره‌وری از آن متکی است. در این جامعه استandarدهای زندگی و الگوهای کار و فراغت، نظام آموزشی و فعالیتهای اقتصادی، همه تحت تاثیر پیشرفت‌هایی است که در عرصه اطلاعات و دانش روی می‌دهد و نشانه این امر، تولید رو به گسترش کالاها و خدمات مرتبط با اطلاعات و اشاعه آن‌ها

از طریق حلقه گسترده‌ای از رسانه‌ها و به ویژه فناوری چندرسانه‌ای متکی بر ساختار الکترونیک و در یک کلام برجستگی فناوری اطلاعات است. فناوری اطلاعات شامل تمامی ابزارهای مرتبط با امر ذخیره، پردازش و انتقال اطلاعات است.

به عبارتی دیگر فناوری شبکه، فناوری ارتباطات دور، سیستم‌های رایانه، مخابرات، ذخیره اطلاعات، اینترنت، چندرسانه‌ای، نرم‌افزار و انواع مختلف فناوری‌های دیگر را شامل می‌شوند. بنابراین جامعه اطلاعاتی مبتنی بر شبکه و فناوری اطلاعاتی است. در این جوامع برخلاف کشورهای صنعتی که اساساً به قدرت مکانیکی وابسته بودند، همه چیز نیازمند رایانه و عصر اطلاعات است. (محسنی، ۱۳۷۹)

تعاریف جامعه اطلاعاتی

«نظریه اطلاعات» از سال ۱۹۴۸ بر پایه تحقیقات سیبیرتیک و ریاضی دانانی چون «نوربرت وینر» و «کلود شانون» پدید آمد اما اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» بسیار متأخرتر از «نظریه اطلاعات» است.

نخستین بار در سال ۱۹۷۱ انستیتوی پیشرفت کاربرد کامپیوتر ژاپن در گزارشی تحت عنوان «برنامه جامعه اطلاعاتی: اهداف ملی در راستای سال ۲۰۰۰»، از این مفهوم سخن گفت. از نظر تئوریک، جامعه شناس آمریکایی، «دانیل بل» در کتابی به نام «فرارسیدن جامعه پسا صنعتی» که در سال ۱۹۷۳ انتشار یافت، اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» را به کار برد. او خود این مفهوم را از کتاب «فریتس مالکوپ» به نام «تولید و توزیع دانش در ایالات متحده» در سال ۱۹۶۲ اقتباس کرده بود. در سال ۱۹۶۳ نیز یونجی ماسودا نابغه اطلاعاتی ژاپن اصطلاح «جامعه اطلاعاتی» را مطرح نمود و در سال ۱۹۷۸ کاربرد این اصطلاح در غرب گسترش یافت (داودی، ۱۳۸۲).

برخی از متفکران و صاحب‌نظران مانند آلون تافلر^۱، هربرت شیلر، مانوئل کاستلز^۲ این اصطلاح را بصورت مستقل و برخی دیگر مانند هابرماس، بودریار و لیوتار، آن را در رابطه با سایر حوزه‌ها از جمله ارتباطات و اطلاعات بررسی و تعریف کرده‌اند. «ویلیام مارتین» در خصوص جامعه اطلاعاتی می‌گوید: «هرچند

به صورت قابل توجه به آنها دسترسی پیدا کنند. همچنین بر اثر این رویدادها چشم انداز حیرت آوری از نشانه سازی بوجود آمده است» و برخی از کلمات، مانند «دور» مفهوم قدیمی خود را از دست داده اند چرا که ارتباطات واژه ی online را به رقابت از «دور» مطرح ساخته است. (جامعه اطلاعاتی، ۱۳۸۶)

۴- دیدگاه شغلی

یک معیار معمول برای پیدایش جامعه اطلاعاتی آن است که بر تغییر شغلی تاکید داشته باشد. به طور ساده استدلال این است که ما زمانی به یک جامعه اطلاعاتی می‌رسیم که برتری از آن مشاغل اطلاعاتی باشد، به این معنی که «جامعه اطلاعاتی» وقتی بوجود می‌آید که تعداد کارمندان، معلمان، وکلا و ... از تعداد کارگران معادن و صنایع و ... بیشتر شود. (وبستر، ۱۳۷۹)

۵- دیدگاه مکانی

در اینجا تأکید عمده بر شبکه های اطلاعاتی است که مکانهای مختلف را به هم متصل می‌سازد. همان گونه که شبکه های برق به سراسر کشور رفته و با کابل برق به خانه ها منتهی می‌شود. به همین صورت یک جامعه سیم کشی شده را می‌توان تصور نمود که در سطوح ملی، بین المللی و جهانی عمل می‌کند تا یک انشعاب اطلاعاتی برای هر خانه، اداره یا مغازه ای فراهم سازد. بنا به گفته «آنتونی گیدنز»، برای دولت ها، شرکت ها و حتی افراد گزینه هایی را که تا کنون دست نیافتنی بوده اند، قابل دسترس ساخته و در سطح وسیع تر با از میان برداشتن بعد مکان، زمین و فضا را به یکدیگر متصل نماید. (وبستر، ۱۳۷۹)

نظریه پردازان جامعه اطلاعاتی

تقریباً از دهه ۱۹۸۰ به بعد موضوع جامعه اطلاعاتی به طرز فزاینده ای مورد توجه اندیشمندان و محققان قرار گرفته است. بسیاری از نظریه پردازان و صاحب نظران به تبیین و تعریف نوع جدیدی از جامعه پرداخته اند که در آن اطلاعات نقش مهمی را ایفاء می‌کند.

«فرانک وبستر»^۵ استاد جامعه شناسی دانشگاه آکسفورد در کتاب معروف خود تحت عنوان «نظریه های جامعه اطلاعاتی»، درباره «جامعه اطلاعاتی» می‌گوید: برخی اندیشمندان این جامعه را پدیده ای نوین و متمایز از جوامع پیشین خود و برخی دیگر جامعه اطلاعاتی را تداوم گذشته می‌دانند. (داودی، ۱۳۸۲)

«پرفسور بل»^۶ (۱۹۱۹) جامعه شناس آمریکایی از عقیده پدیدار شدن نوع جدیدی از جامعه که به جامعه اطلاعاتی مرسوم شده است، پشتیبانی می‌کند. او شناخته شده ترین توصیف از جامعه اطلاعاتی را از طریق نظریه فراصنعت گرایی^۷ ارائه داده است. بل معتقد است که تصور جامعه فراصنعتی (PIS) تنها در سطحی انتزاعی امکان پذیر است. به نظر وی PIS از میان تغییرات ساختار اجتماعی پدیدار می‌شود و نه فرهنگی یا سیاسی (معمدنزاد، ۱۳۸۶). نظریات دانیل بل در دهه ۸۰ بوسیله اندیشمندان و نویسندگان بسیاری چون «آلین تافلر»، «یونجی ماسودا»، «پیتر دراکر» و «جان نایسبیت» تفسیر شد و در دسترس همگان قرار گرفت.

«آنتونی گیدنز»^۸ معتقد است جوامع نوین از آغاز ظهورشان جوامع اطلاعاتی بوده اند. او با این اظهار نظر به ما نشان می‌دهد که بالا رفتن اهمیت اطلاعات؛ ریشه های تاریخی ژرفی دارد؛ آن اندازه

واژه جامعه اطلاعاتی از چند سال پیش متداول بوده است اما هنوز درباره مفهوم و محتوای آن تفاهم عملی حاصل نشده است». با این وجود وی در یک تعریف نهایی از جامعه اطلاعاتی چنین می‌گوید: به جامعه ای که در آن کیفیت زندگی، همانند چشم اندازهای تحول اجتماعی و توسعه اقتصادی، به میزان رو به تزایدی به اطلاعات و بهره برداری از آن وابسته شده، جامعه اطلاعاتی می‌گویند. (شعبانی، ۱۳۸۵)

«فین برگ»^۳ می‌گوید: در جامعه اطلاعاتی تکنیک به مثابه ابزاری اقتصادی است که انسان ها قادرند آن را فعالانه، ولی تحت کنترل فرهنگ و در راستای تحقق اهداف سیاسی به کار گیرند. (Feenberg, 1991)

«مامفورد»^۴ (۱۹۳۴) اظهار داشته است که در جامعه اطلاعاتی انسان بر تکنوژی و سایر شرایط اجتماعی تابع و متبوع یا سابق و مسبوق آن حاکم است و قادر است آن را شکل دهد، تقویت کند و برای ثروتمندی و قدرتمندی و در یک کلام برای بهروزی از آن منتفع گردد. (mumford, 1934)

این اندیشمندان جامعه اطلاعاتی را از جنبه های فناورانه، اقتصادی، فرهنگی، شغلی و مکانی نیز مورد توجه قرار داده اند:

۱- دیدگاه فناورانه

مطرح ترین تعریف «جامعه اطلاعاتی» بر نوآوری فوق العاده فناورانه بنا شده است؛ همگرایی و پیوند رایانه و مخابرات و نفوذ این دو در تمام ارکان زندگی، انواع گوناگونی از اطلاعات را که به حالت رقمی درآمده است، ایجاد کرده اند. در این میان پیشرفت های خیره کننده در پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات در واقع به کاربرد فناوریهای اطلاعاتی در تمام زوایای حیات اجتماعی منجر شده است. همچنین ارزانی تکنولوژی های پردازش و نگهداری اطلاعات موجب شده است تا گستره آنها در ابعاد جهانی وسعت یابد. امروزه، پدیده های کم و بیش آشنایی همچون تجارت الکترونیکی، دولت الکترونیکی، آموزش مجازی، بانکداری الکترونیکی و حتی جنگ الکترونیکی و نیز جرایم سایبر که از علائم جامعه اطلاعاتی محسوب می‌شوند، همگی نشان می‌دهند که فناوری با تغییر بنیادین منجر به شکل گیری نوع جدیدی از جوامع تحت عنوان «جامعه اطلاعاتی» شده است.

۲- دیدگاه اقتصادی

جامعه اطلاعاتی از بعد اقتصادی با اقتصاد مبتنی بر اطلاعات تعریف می‌شود.

اقتصاد مبتنی بر اطلاعات اساساً نوعی اقتصاد خدماتی است که با سایر جنبه های اقتصادی تفاوت کلی دارد. همانگونه که شاهدیم، در نظام های اقتصادی پیشرفته، کسب و کارهای خدماتی مبتنی بر اطلاعات و دانش، روز به روز در موقعیت بهتری قرار می‌گیرد به گونه ای که می‌توان گفت: «امروزه برای بازارهای جهانی ادامه فعالیت بدون مدد گرفتن از قدرت رایانه ها و سیستم مخابرات امکان پذیر نیست».

۳- دیدگاه فرهنگی

در جهان کنونی از نظر حجم اطلاعات در گردش، افزایش شگفت انگیزی رخ داده است به حدی که اندیشمندان نظیر «ژان بودریار» فرهنگ معاصر را معطوف به انفجار نشانه ها می‌داند.

«فرانک وبستر» در این خصوص می‌نویسد که در دهه های اخیر انفجاری از تنوع رخ داده و باعث شده است بسیاری از مردم

ژرف که ما را متقاعد می‌کند اطلاعات، در این دوره که او آن را «مدرنیته در سطح عالی»^۹ می‌نامد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

«کلنر»^{۱۰} بیان داشته است که جامعه جهانی جدید نوعی جامعه فن- سرمایه دارانه است و به تغییر شکل جامعه سرمایه داری به وجهی می‌اندیشد که در آن تکنولوژی نه برای سلطه بر خرده نظام های اجتماعی، که برای اعتلای آزادی فرهنگی انسان اجتماعی، شیوه های جدید سازماندهی اقتصاد، سیاست، اجتماع و فرهنگ را تمهید می‌کند. (Kellner, 1999)

بر اساس نظریه «بودریار»^{۱۱} اصل جدید سازمان دهنده جامعه اطلاعاتی، تکنولوژی است و روابط اقتصادی- اجتماعی نقش پایه را ایفاء نمی‌کند. (Baudrillard, 1983)

«هربرت شیلر»^{۱۲} جامعه اطلاعاتی را بازتابی از اجزای سرمایه داری می‌داند. او بیان می‌دارد که شرط لازم حمایت از مبارزه ملتهای فقیرتر برای پیشبرد امور خود چالش با امپریالیسم اطلاعاتی^{۱۳} است. امروزه جهان برای دیدگاه دانشمندی همچون شیلر اهمیت ویژه‌ای قائل شده است بگونه‌ای که بسیاری از مباحث طرح شده در WSIS^{۱۴} تحت تاثیر دیدگاه این دانشمندان است. (شعبانی، ۱۳۸۵)

مؤلفه ها و کارگزاران جامعه اطلاعاتی

چنانچه از نام جامعه اطلاعاتی بر می‌آید، مهمترین مؤلفه این جامعه، اطلاعات و مهمترین کارگزار آن، تکنولوژی اطلاع‌رسانی است. در این میان اطلاع‌رسانی ملی، مهمترین رکن شبکه اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد. نظام اطلاع‌رسانی، مجموعه هدفمندی از عناصر مادی (نهاد ملی اطلاع‌رسانی، نیروی انسانی، تجهیزات، سخت افزار، متون و مدارک) و غیر مادی (قوانین، مقررات، آئین نامه ها، استانداردها، ضوابط و شرایط مورد توافق) است. که در جهت تحقق اهداف نظام اطلاع‌رسانی به تعامل و سازگاری می‌رسند. (محمدی اصل، ۱۳۸۱)

تحوالات عظیم در حوزه تکنولوژی های نوین ارتباطی و صنایع اطلاعاتی، پیامدهای اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی خاصی را در پی دارد؛ که جنبه های مثبت و منفی را توأمان داراست. تکنولوژی های نوین ارتباطی با بسط و گسترش بزرگراههای اطلاعاتی و استفاده از امکانات ماهواره ای و کامپیوتری در جهان، اثرات قابل توجهی بر رفتارهای فردی و اجتماعی انسان ها گذاشته است. این اثرات به قدری برجسته و پررنگ است که توجه بسیاری از متفکران و اندیشمندان را چنان به خود معطوف ساخته است که نظرات متنوع و گاه متناقضی را در این راستا ارائه کرده اند. (محمدی اصل، ۱۳۸۱)

در اینجا بر اساس ساختارهای مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی سازنده جامعه اطلاعاتی، کارکردهای مثبت (دانیل بل- کاستر- تافلر و...) و منفی (شیلر، نیل پستمن^{۱۵}، وینسنت ماسکو^{۱۶} و...) آن مورد بررسی قرار می‌گیرد.

ساختار فرهنگی

کارکرد مثبت: توجه به همسانی فرهنگ ها، کنترل هویت تاریخی انسان، افزایش ارتباطات، رشد گفتمان آزاد، همدلی اختلافی، نگرش عمیق به زندگی، شفافیت و مستند شدن شناخت، تغییر نحوه شناخت واقعیت، تعامل اندیشه، کار، زندگی و فن، ترکیب ثبات و تغییر، سطح عمق، امکان و وجوب؛ تجربه زیبایی شناسی جدید، انتقال ارزش دانش بر حسب مبادله پیام های مشترک.

کارکرد منفی: رشد توقعات نامشروع، اغتشاشات فرهنگی، آشفتگی اطلاعات بی معنی، ابهام مرز واقعیت و ذهنیت، زودبآوری، نفی عقابلیت.

ساختار اقتصادی

کارکرد مثبت: جهانی شدن امور مالی و بازاری، تحرک سرمایه و نیروی کار، کار از راه دور، بازار مالی جهانی توسعه پایدار.

کارکرد منفی: جایگزینی شهروند به عنوان مصرف کننده به جای شهروند به عنوان مشتری، انعکاس خواسته ها و حمایت از ضرورت های سرمایه داری.

ساختار سیاسی

کارکرد مثبت: محلی زدایی، همگرایی منافع، رشد مشارکت از طریق شبکه های آزاد و شهرهای دیجیتالی، احیای امکان تاثیر مدنی در تصمیم گیری، رشد اصلاحات برنامه ای.

کارکرد منفی: فقدان کنترل بر اطلاعات، سلطه شرکت های تجاری فراملی، هدف گذاری فنی.

ساختار اجتماعی

کارکرد مثبت: انسجام اجتماعی و هویت شخصیتی، پیوند روحیه مسئولیت پذیری، شکوفایی اجتماعی، رشد انگیزه مشارکت جمعی،

ژرف که ما را متقاعد می‌کند اطلاعات، در این دوره که او آن را «مدرنیته در سطح عالی»^۹ می‌نامد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

«کلنر»^{۱۰} بیان داشته است که جامعه جهانی جدید نوعی جامعه فن- سرمایه دارانه است و به تغییر شکل جامعه سرمایه داری به وجهی می‌اندیشد که در آن تکنولوژی نه برای سلطه بر خرده نظام های اجتماعی، که برای اعتلای آزادی فرهنگی انسان اجتماعی، شیوه های جدید سازماندهی اقتصاد، سیاست، اجتماع و فرهنگ را تمهید می‌کند. (Kellner, 1999)

بر اساس نظریه «بودریار»^{۱۱} اصل جدید سازمان دهنده جامعه اطلاعاتی، تکنولوژی است و روابط اقتصادی- اجتماعی نقش پایه را ایفاء نمی‌کند. (Baudrillard, 1983)

«هربرت شیلر»^{۱۲} جامعه اطلاعاتی را بازتابی از اجزای سرمایه داری می‌داند. او بیان می‌دارد که شرط لازم حمایت از مبارزه ملتهای فقیرتر برای پیشبرد امور خود چالش با امپریالیسم اطلاعاتی^{۱۳} است. امروزه جهان برای دیدگاه دانشمندی همچون شیلر اهمیت ویژه‌ای قائل شده است بگونه‌ای که بسیاری از مباحث طرح شده در WSIS^{۱۴} تحت تاثیر دیدگاه این دانشمندان است. (شعبانی، ۱۳۸۵)

مؤلفه ها و کارگزاران جامعه اطلاعاتی

چنانچه از نام جامعه اطلاعاتی بر می‌آید، مهمترین مؤلفه این جامعه، اطلاعات و مهمترین کارگزار آن، تکنولوژی اطلاع‌رسانی است. در این میان اطلاع‌رسانی ملی، مهمترین رکن شبکه اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد. نظام اطلاع‌رسانی، مجموعه هدفمندی از عناصر مادی (نهاد ملی اطلاع‌رسانی، نیروی انسانی، تجهیزات، سخت افزار، متون و مدارک) و غیر مادی (قوانین، مقررات، آئین نامه ها، استانداردها، ضوابط و شرایط مورد توافق) است. که در جهت تحقق اهداف نظام اطلاع‌رسانی به تعامل و سازگاری می‌رسند. (محمدی اصل، ۱۳۸۱)

ساختار جامعه اطلاعاتی

با الهام از پارسونز، ساختار جامعه اطلاعاتی، در چهار سطح اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، و فرهنگی مطرح می‌شود:

در سطح اول جامعه اطلاعاتی مبتنی بر اقتصاد اطلاعات یا به عبارتی صنایع اطلاعاتی است. اصلی ترین این صنایع عبارتند از: نهادهای آموزشی، وسایل ارتباط جمعی، ماشین های اطلاعاتی، خدمات اطلاعاتی، و سایر فعالیت های اطلاعاتی. نظام ارگانیک رفتاری در چنین جامعه ای تکنولوژی است. (Porat, 1978:5-6)

در سطح دوم سیاست جامعه اطلاعاتی مطرح می‌شود. از این حیث در جامعه اطلاعاتی، نوآوری های جدید اطلاع‌رسانی شامل مجموعه فعالیت ها و ابزاری است که برای اجرای طرح ها و برنامه های گروهی و فردی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. در اینجا با اصلاح بخش عمومی توسط جامعه اطلاعاتی، دولت بازآفرینی می‌شود و حس تعلق جمعی به نظام شخصیتی دست می‌دهد. در این جامعه، شبکه های اطلاعاتی با اتصال نقاط مکانی و زمانی و تسریع پردازش و تبادل سریع و مؤثر اطلاعات، سازمان زمان و فضا را از محدودیت خارج می‌کند و بزرگراه اطلاعاتی آن بر وسعت حق انتخاب و عملکرد آدمیان می‌افزاید.

در سطح سوم، اجتماع از طریق آموزش به نظام اجتماعی می‌پیوندد. بدینسان در جامعه اطلاعاتی، نظام های اجتماعی و جامعه ای از طریق آموزش رسانه ای در هم تلفیق می‌شود. از این لحاظ جامعه

۳- پیدایش جامعه اطلاعاتی با تکوین فرهنگ اطلاعات توأم است که به هماهنگی فرهنگی میان بخش‌های مختلف و میان کشورهای مختلف یاری می‌رساند. از این راه اشکال نوینی از «جامعه‌های فرهنگی، کاری و پژوهشی» پدید می‌آیند که چندان وابسته به مکان سکونت اعضای خویش نیستند.

۴- جامعه اطلاعاتی در بستر جهانی شدن (Globalization) روندهای ارتباطی و اطلاعاتی شکل می‌گیرد و از جمله به کشورهای رشد یافته امکان می‌دهد که به تکنولوژی مدرن دست یابند و شکاف میان خود و کشورهای پیشرفته را کاهش بدهند.

یونسکو و جامعه اطلاعاتی

یونسکو به عنوان سازمان بین‌المللی نقش حساسی برای پیشبرد ابعاد مختلف اخلاقی، حقوقی و اجتماعی، کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات بر عهده دارد و به همین منظور در مارس ۱۹۹۷ با برپایی نخستین «کنگره بین‌المللی اخلاق اطلاعات» در شهر مونت کارلو در جنوب فرانسه، به مسائل حقوقی، اخلاقی و شیوه دستیابی به اطلاعات الکترونیک پرداخته شد.

تشکیل این کنگره بین‌المللی برای این نکته تأکید داشت که یونسکو باید نقش حساسی را برای پیشبرد ابعاد مختلف اخلاقی، حقوقی و اجتماعی، کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات بر عهده گیرد و در جهت گسترش دسترسی آزاد به محتویات اطلاعاتی آنها و به ویژه اطلاعات مربوط به «عرضه عمومی» اقدام کرده و از استفاده کنندگان تکنولوژی‌های مذکور در برابر افراط و سوء استفاده‌ها از طریق شبکه اطلاع‌رسانی، حمایت کند. بدین ترتیب هدف اصلی این کنگره، تبادل نظر و تصمیم‌گیری راجع به مسائل بین‌المللی ناشی از پیشرفت و گسترش تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در دهه‌های اخیر و به ویژه مسائل مربوط به «بزرگراه‌های اطلاعاتی» و «وزیر ساخت‌های اطلاعاتی» جامعه اطلاعاتی در سطح‌های ملی و جهانی و دست‌یابی به توافق‌نامه‌هایی برای تصویب یک ابزار حقوقی بین‌المللی به صورت قطعنامه، اعلامیه و یا عهدنامه، درباره چگونگی استفاده از فضای ساینترنیک است.

دومین کنگره بین‌المللی یونسکو درباره اخلاق اطلاعات که به

رشد تماس و علایق افراد، یادگیری رسانه‌ای، استقلال رشد و شکوفایی شخصیت از زمان و مکان، ترکیب نظام‌های فردی و اجتماعی از طریق آموزش.

کارکرد منفی: گسیختگی اخلاقی بافت اجتماعی، فقدان زبان اجتماعی، تضعیف طبقه متوسط و بروز هرج و مرج.

ویژگی جامعه اطلاعاتی

به طور خلاصه برای جامعه اطلاعاتی چندین ویژگی را می‌توان برشمرد که وابستگی رشد اقتصادی به تحولات فنی در عرصه اطلاعات و بازسازی صنعت با فناوری اطلاعات، از آن جمله هستند.

جایگزینی فناوری‌های ارتباطی به عنوان ابزارهای اقتصادی - اطلاعاتی به جای ماشین‌هایی که از ابزارهای اقتصادی - صنعتی هستند و مطرح شدن بخش‌های مربوط به تولید و توزیع فناوریها و خدمات اطلاعاتی به عنوان بخش اصلی صنعت، از دیگر ویژگیهای جامعه اطلاعاتی به شمار می‌رود.

شاید مهمترین ویژگی جامعه اطلاعاتی وجود یک زیرساخت پیشرفته اطلاعاتی و ارتباطی است که باید در خدمت تحقق هدفهای کل نظام اجتماعی در همه ابعاد آن باشد. (خوارزمی، ۱۳۸۵) اما بر اساس نظریه «فریتز مچلاپ»^{۱۷} و «دانیل بل» ویژگی مهم جامعه اطلاعاتی وجود «کارگران اطلاعاتی» در کشورهای پیشرفته است که به وسیع‌ترین گروه در حال اشتغال تبدیل شده و طبقه جدید «دانش‌مدار» را بوجود آورده‌اند.

بطور کلی از جمع بندی گفتمان‌های صاحب نظران چنین برمی‌آید که لازمه تشکیل جامعه اطلاعاتی تحقق چهار پیش شرط است:

۱- اطلاعات باید به طور انبوه در دسترس همگان قرار گیرد. به این معنا جامعه اطلاعاتی در عین حال جامعه «مطلع» است. در اینجا است که آگاهی شهروندان پایه‌های لازم برای مشارکت آنان در تصمیم‌گیری‌های مهم یا کم‌اهمیت را فراهم می‌آورد.

۲- کارکنان بخش علمی یا بخش اطلاعات باید در میان نیروی کار در جامعه صنعتی پیشرفته از اکثریت برخوردار شده باشند و نقش کلیدی را در تولید ارزش در مجموعه اقتصاد ایفاء کنند.

ارتباطات راه دور» به جامعه عمل درآمد. (علی آبادی، ۱۳۸۰)

اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی

اتحادیه ی بین المللی ارتباطات راه دور^{۱۹} بر اساس مصوبه شماره ۷۳ (اجلاس سال ۱۹۹۸) در شهر مینیاپولیس، از دبیر کل اتحادیه خواست تا موضوع برگزاری یک اجلاس جهانی پیرامون جامعه اطلاعاتی را با کمیته اجرایی هماهنگی سازمان ملل متحد (که اینک به هیئت اجرایی اصلی سازمان ملل متحد تغییر نام داده است) مطرح کند و نتیجه را به اطلاع شورای اتحادیه برساند. دبیر کل اتحادیه در نشست سال ۱۹۹۹ شورای اتحادیه، گزارش داد که کمیته اجرایی هماهنگی سازمان ملل نسبت به برگزاری اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی^{۲۰} واکنش مثبت نشان داده و بسیاری از دیگر سازمانها و مؤسسات نیز علاقه ی خود را به همکاری جهت تدارک و برگزاری این اجلاس ابراز داشته اند.

به این ترتیب، تصمیم گرفته شد که این اجلاس زیر نظارت عالی دبیر کل سازمان ملل متحد و با رهبری تدارکاتی اتحادیه بین المللی ارتباطات راه دور برگزار گردد.

در سال ۲۰۰۱، شورای اتحادیه بین المللی راه دور تصمیم گرفت که اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی (WSIS) را به سرپرستی عالی^{۲۱} کوفی عنان^{۲۲} دبیر کل سازمان ملل متحد در دو مرحله برگزار کند: مرحله اول از ۱۰ تا ۱۲ دسامبر سال ۲۰۰۳ (۱۹ تا ۲۱ آذر ۱۳۸۳) در شهر ژنو در کشور سوئیس، و مرحله دوم از ۱۶ تا ۱۸ نوامبر سال ۲۰۰۵ (۲۵ تا ۲۷ آبان ۱۳۸۴) در شهر تونس در کشور تونس. همچنین مقرر گردید که مجموعه ای از نشست های مقدماتی با عنوان پریکام، برنامه ها و موضوعات اجلاس را تعریف نماید که این مسأله با برگزاری سه نشست تحت عنوان پریکام ۱، پریکام ۲، و پریکام ۳ تحقق پذیرفت. (info-ethics..., 1994)

اهداف اجلاس جامعه اطلاعاتی

هدف اصلی جامعه اطلاعاتی از برگزاری اجلاس، دسترسی به منابع اطلاعاتی و ارتباطی برای همه در تمام اوقات و همه جا با شرایط مساوی می باشد (جاجیلی، ۱۳۸۶). از دیگر اهداف اجلاس سران می توان موارد ذیل را ذکر کرد:

- ایجاد یک دیدگاه مشترک در مورد جامعه اطلاعات استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات برای از بین بردن فقر و نیل به سایر اهداف توسعه هزاره؛

بحث و بررسی پیرامون چالش های اخلاقی، حقوقی و اجتماعی فضای سبیرنتیک اختصاص یافته بود، به کوشش بخش اطلاعات و انفورماتیک یونسکو از اول تا سوم اکتبر ۱۹۹۸ در شهر مونت کارلو تشکیل شد. سه مبحث مهم و اساسی این کنگره عبارت بود از:

- ۱- زمینه عمومی و تعددگرایی زبانی در فضای سبیرنتیک؛
- ۲- مباحث حقوقی خاص شامل زندگی خصوصی اطلاعات محرمانه و امنیت در فضایی سبیرنتیک؛ و
- ۳- جوامع و جهانی سازی.

سومین کنگره بین المللی یونسکو در مورد اخلاق اطلاعات در روزهای ۱۳ تا ۱۵ نوامبر ۲۰۰۰، راجع به حق دسترسی همگانی به اطلاعات در قرن بیست و یکم برگزار شد که موضوعات اصلی کنگره مشتمل بود بر:

- ۱- نقش اقتدارهای عمومی در دسترسی به اطلاعات؛
 - ۲- مفهوم استفاده منصفانه در جامعه اطلاعاتی؛ و
 - ۳- حمایت از منزلت انسانی در عصر دیجیتال.
- «فیلیپ کنو»^{۲۳}، مدیر بخش جامعه اطلاعاتی سازمان یونسکو که مسئولیت مستقیم برگزاری این سه کنگره را بر عهده داشت، در دسامبر ۲۰۰۰ گزارشی راجع به دسترسی همگانی اطلاعات در فضای سبیرنتیک زیر نظر یونسکو منتشر نمود که برای اظهارنظر دولت های عضو ارسال گردید (Unesco, 2000). این گزارش شامل ۴ محور ذیل بود:

- ۱- تسهیل در دستیابی به خدمات تلماتیک؛
- ۲- ارتقای چند زبانی؛
- ۳- تسهیل دسترسی از طریق توسعه مطالب در عرصه عمومی؛

و

۴- تسهیل دسترسی از طریق معافیت هایی برای حق تالیف. شورای اجرائی یونسکو ضمن بررسی درباره «چالش های بزرگراه اطلاعاتی»، ضرورت برنامه ریزی راجع به تدارک یک کنفرانس عالی برای تبادل نظر جهانی درباره نقش اطلاعات و ارتباطات در توسعه را - که برگزاری آن در سال ۱۹۹۸ پیش بینی شده بوده - مورد توجه قرار داده و هدف از برگزاری کنفرانس ایجاد همکاری جهانی برای تحقق یک توافق بین المللی در زمینه کاربردهای توسعه بخش اطلاعات و ارتباطات دانسته بود و از همکاری سایر نهادهای با صلاحیت و ذی نفع سازمان ملل متحد خبر داده بود که مدتی بعد به دلایل نامعلومی این مهم با مسئولیت «اتحادیه بین المللی

باشند، خواهند توانست با کارآیی بیشتر و تصور بهتری با چالش‌های اقتصادی و اجتماعی رو به رو شوند.

۲- توانمندی که تکنولوژی اطلاعات در اختیار جوامع و افراد آن قرار می‌دهد، اصل و اساس تکامل اقتصادی و اجتماعی است که در سایه آن مردم می‌توانند به گونه بهتری استعدادهای خود را شکوفا نموده و به تحقق اهداف مشترک ما، یعنی رشد اقتصادی پایدار، افزایش رفاه عمومی، پرورش همبستگی اجتماعی کمک کند و بکشیم که از همه استعدادهای نهفته آن در جهت تقویت دمکراسی، افزایش شفافیت و پاسخگویی در امور حکومتی، ترویج حقوق بشر، میدان دادن بیشتر به تنوع فرهنگی و ارتقای صلح و ثبات جهانی استفاده کنیم.

۳- در جهت دسترسی به اهداف فوق‌الذکر، میثاق خود را نسبت به «اصل شمول» تجدید می‌کنیم. بر پایه این اصل هر کس، هر کجا که هست باید بتواند از مزایای جامعه‌اطلاعاتی جهانی بهره‌مند شود و محرومیت هیچ کس قابل تحمل نیست. جامعه‌اطلاعاتی به شرطی جانب‌کمال را می‌پوید که ارزش‌های شتاب‌دهنده توسعه انسانی، همچون جریان آزاد دانش و اطلاعات، تحمل‌متقابل و احترام به تنوع فرهنگی در آن موج می‌زند.

۴- ماقدرت خود را اعمال خواهیم کرد تا دولت‌ها بتوانند سیاست‌های مناسب را اتخاذ کرده و محیط قانونمندی را بوجود آورند که: رقابت و نوآوری را برانگیزاند، ثبات مالی و اقتصادی را تضمین کند، مشارکت ذی‌نفع‌ها را برای بهینه‌سازی شبکه‌های جهانی اطلاعات و ارتباطات ارتقاء بخشد. شکاف اطلاعاتی را پر کند، توسعه انسانی را ارج نهد و دسترسی و مشارکت جهانی را بهبود بخشد.

۵- فراتر از تمام مسائل، این منشور همگان را در بخش‌های دولتی و خصوصی فرا می‌خواند تا شکاف بین‌المللی موجود در اطلاعات و دانش را از میان بردارند. چارچوب محکمی از سیاست‌ها و اقدامات مرتبط با تکنولوژی اطلاعات می‌تواند شیوه تعامل ما را تغییر داده و موجب فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی در سراسر جهان باشد. مشارکت مؤثر طرف‌های ذی‌ربط، شامل مشارکت‌های مبتنی بر سیاست‌های مشترک به کلید توسعه بهنجار جامعه‌اطلاعاتی جهانی محسوب می‌شود.

۶- مزایای بالقوه تکنولوژی اطلاعات از حیث دامن زدن به رقابت، افزایش بهره‌وری و ایجاد و حفظ رشد اقتصادی و کارآفرینی بسیار نویدبخش است. وظیفه ما نه تنها تشویق و تسهیل گذار به جامعه‌اطلاعاتی، بلکه بهره‌برداری کامل از مزایای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن است. بدین منظور تکیه بر اصول زیر حائز اهمیت است:

انجام اصلاحات اقتصادی و ساختاری، مدیریت سالم اقتصاد کلان، توسعه شبکه‌های اطلاعاتی، توسعه منابع انسانی، به کارگیری فعالانه تکنولوژی اطلاعات.

۷- در جامعه‌اطلاعاتی، راهبری توسعه شبکه‌های اطلاعات و ارتباطات بر عهده بخش خصوصی است. اما دولت‌ها وظیفه دارند که سیاست‌های شفاف، قابل پیش‌بینی و عادلانه و همچنین محیط قانونی لازم برای جامعه‌اطلاعاتی را فراهم کنند.

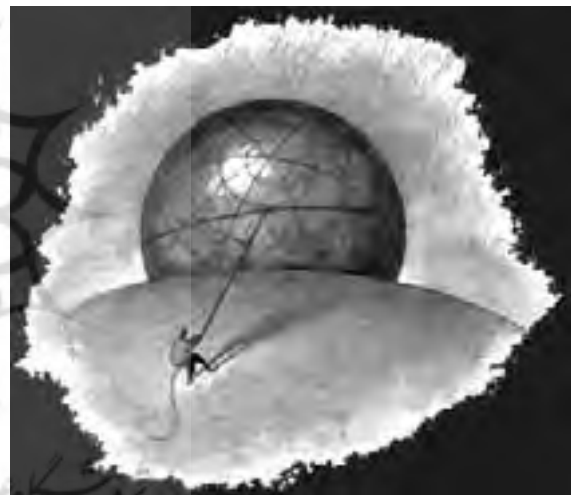
ما برای پیشینه‌سازی مزایای اقتصادی و اجتماعی جامعه‌اطلاعاتی، روی اصول و رویکردهای زیر به توافق رسیده‌ایم و آنها را به دیگران نیز توصیه می‌کنیم:

- تداوم بخشیدن به ایجاد رقابت میان بازار داخلی و بازارهای آزاد (جهانی)، حمایت از حقوق مالکیت معنوی در تمام زمینه‌های

- کوشش در جهت از بین بردن فاصله دیجیتالی؛
- ایجاد مشارکت و مکانیسم سرمایه‌گذاری برای دسترسی جهانی و انعطاف‌پذیر به فناوری اطلاعات و ارتباطات؛
- توجه و نیاز به تهیه چارچوب‌های قانونی و سیاسی جدید برای جامعه‌اطلاعات
رشد و پرورش تنوع فرهنگی و زبانی در جامعه‌اطلاعات؛ و
- تصویب آزادی بیان و حق برقراری ارتباط (در مرکز نشست‌های بین‌المللی).

روز جهانی جامعه‌اطلاعاتی

بر اساس مصوبه مجمع عمومی سازمان ملل، به مناسبت سالروز تاسیس ITU در ۱۴۶ سال قبل (۱۸۶۵م)؛ ۱۷ می (۲۷ اردیبهشت) به عنوان روز جهانی جامعه‌اطلاعاتی انتخاب شد. در ۱۷ می ۲۰۰۶ به مناسبت بزرگداشت روز جهانی جامعه‌اطلاعاتی در ژنو نخستین جایزه جامعه‌اطلاعاتی به دو شخصیت

برجسته‌ای که سهم به‌سزایی در پیشرفت ساخت یک جامعه‌اطلاعاتی فراگیرتر و منصفانه‌تر داشته و در کاهش شکاف دیجیتالی مؤثر بوده‌اند، اهداء شد. (جایزه جهانی جامعه‌اطلاعاتی ... ۱۳۸۶)
نخستین جایزه به رئیس‌جمهور سنگال (عبدالله واده) و پرفسور محمود یونس رئیس‌مدیر اداری "Grameen bank" بنگلادش داده شد.

منشور جامعه‌اطلاعاتی

منشور اکیناوا، میثاق کشورهای جهان برای تحقق «جامعه‌اطلاعاتی» است، که مراحل تکوین خود را سپری می‌کند. دلایل اهمیت آن یکی نشان دادن عزم واحد اعضای گروه هشت برای ایجاد جامعه‌اطلاعاتی و دیگر اینکه موازین کلی و رهیافت‌های راهبردی برای شکل‌دهی آگاهانه به چنین جامعه‌ای را به کوتاهی احصاء می‌کند.

منشور اکیناوا شامل ۱۸ بند می‌باشد که خلاصه آن عبارت است از:

۱- یکی از مهمترین نیروهای شکل‌دهنده قرن ۲۱ تکنولوژی اطلاعات است که در حال دگرگون‌سازی شیوه زیست، یادگیری و کار مردم و نیز روش تعامل دولت و جامعه مدنی است. این تکنولوژی با شتاب تمام به نیروهای پیشران رشد اقتصاد جهانی تبدیل می‌شود. افراد و جوامعی که به این تکنولوژی دسترسی داشته

توسعه مانند فقرزدایی، بهبود بهداشت و ارتقای تعلیم و تربیت دست یابند.

۱۳- چالشش بر کردن شکاف اطلاعات و دانش را در مقیاس جهانی نمی توان دست کم گرفت. اگر زیرساخت های شالوده های اقتصادی و اجتماعی یک جامعه، مانند برق، مخابرات راه دور و آموزش مستعد اشاعه تکنولوژی اطلاعات نباشد، احتمال از دست رفتن فرصت برای پر کردن شکاف ها بسیار زیاد می شود.

۱۴- در رابطه با چالش ذکر شده ما باید شرایط و نیازهای متفاوت کشورهای رو به توسعه را در نظر داشته باشیم. چاره کار کشورهای رو به توسعه این است که استراتژی های ملی مناسبی را به فراخور حال خود برگزینند که به سیاست های مستعد و رقابت گرا و محیطی تنظیم شده برای توسعه تکنولوژی اطلاعات بیانجامد.

۱۵- هر نوع تلاش برای پر کردن شکاف های جهانی به اشتراک مساعی همه ذی نفعان بستگی دارد. موسسه های مالی بین المللی، اتحادیه جهانی ارتباطات راه دور بر سایر نهادهای بین المللی نقش به سزایی را در این راستا ایفاء می کنند. با این همه بخش خصوصی برای پیشبرد تکنولوژی اطلاعات در کشورهای رو به توسعه، همچنان به عنوان نقش آفرین اصلی باقی می ماند.

۱۶- ما پذیرای کوشش هایی هستیم که برای پر کردن شکاف جهانی اطلاعات و از طریق کمک های توسعه ای چند جانبه توسط سازمان های بین المللی و گروههای خصوصی به عمل می آید.

۱۷- گروه هشت می کوشد در میان کشورهای توسعه یافته و رو به توسعه، جامعه مدنی شامل شرکت های خصوصی و سازمان های غیردولتی، بنیادها و موسسه های آکادمیک، و سازمان های بین المللی، نوع مشارکت سالم تر و استوارتر را به وجود آورد.

۱۸- ما برای ایجاد یک گروه ضربت به منظور بهره وری از فرصت های دیجیتالی، با نگرش انسجام بخشی به این کوشش ها اتفاق نظر داریم.

این گروه به زودی با اهداف زیر تشکیل خواهد شد: کوشش مجادانه برای تسهیل بحث و گفتگو با کشورهای رو به توسعه، سازمان های بین المللی و دیگر ذی نفعان برای ارتقای همکاری بین المللی از منظر بهبود سیاست ها، مقررات، و آمادگی شبکه، بهبود اتصال، افزایش دسترسی و کاهش هزینه، ایجاد ظرفیت انسانی، و ایجاد دلگرمی برای مشارکت در شبکه های جهانی (منشور جامعه اطلاعاتی، ۱۳۸۰).

نتیجه گیری

جامعه اطلاعاتی جامعه ای است که بخش اعظم پیشبردهای کاری آن بعهده جریان اطلاع رسانی است، این جامعه با فعالیت های خویش زمینه ساز ایجاد تغییرات در عملکرد سایر بخش های علمی، اقتصادی، خدماتی، فرهنگی و سیاسی می گردد.

با توجه به اینکه اطلاعات جریان تغییرات اجتماعی را تسریع می کند، اما باید تاکید داشت که ارائه اطلاعات، مساوی با کاربرد آن نخواهد بود؛ چرا که در واقع می توان اطلاعات را به سطوح فراملی صادر کرد ولی استفاده ملی از آنها منوط به وجود امکانات و تجهیزات عملیاتی است.

بدین ترتیب هر چند به نظر می رسد که ساختهای اطلاعاتی جامعه، انسانها را به ایفای نقش های بهینه محدود می کند، اما اشاعه اطلاعات باعث افزایش آگاهی از فاصله طبقاتی و ملی و بین المللی شده و توقعات فردی- جمعی را به دنبال خواهد داشت که نتیجه آن در جوامع مختلف متفاوت خواهد بود.

مرتبط با تکنولوژی اطلاعات، تجدید عهد دولت ها نسبت به استفاده از نرم افزار با حفظ کامل حقوق معنوی آنها، در نظر گرفتن اهمیت برخی از خدمات همچون ارتباطات راه دور، حمل و نقل، مقررات گمرکی و تجاری و... برای جامعه و اقتصاد اطلاعاتی، روانسازی تجارت الکترونیکی، اتحاد رویکردهای مالیاتی هماهنگ در مورد تجارت الکترونیکی، عدم وضع مالیات بر مبادلات الکترونیکی، ارتقای استانداردهای نشات گرفته از بازار، جلب اعتماد مشتریان، حفظ حریم و اسرار خصوصی مشتریان، توسعه هر چه بیشتر و مؤثر ابزارهای تأیید الکترونیکی، رمزگذاری الکترونیکی و غیره.

۸- تلاش های بین المللی برای تکوین جامعه اطلاعاتی جهانی، نیازمند اقدامات هماهنگی است تا یک فضای اطلاعاتی امن و عاری از جرم به وجود آید.

۹- پل زدن بر مرزهای دیجیتالی (کاهش شکاف اطلاعاتی) در داخل و بین کشورها همواره در زمره حیاتی ترین دستور کارهای ملی ما بوده است.

۱۰- یکی از مؤلفه های کلیدی استراتژی ما باید پیشروی مستمر به سوی دسترسی جهانی و امکان پذیر (به شبکه های اطلاعاتی و ارتباطی) باشد. در تداوم این راه، شرایط بازار را برای پیش بینی خدمات ارتباطی امکان پذیر مساعد خواهیم کرد، به جستجوی ابزارهای مکمل دیگر همچون دسترسی از طریق تسهیلات بخش عمومی بر خواهیم آمد، اولویت را به بهبود دسترسی شبکه ای به ویژه در مناطق روستایی و دور افتاده خواهیم داد، نیازهای ضروری اقتسار اجتماعی محروم، معلولان و سالخوردهگان را مورد عنایت خاص قرار خواهیم داد.

۱۱- ما پیمان می بندیم که از راه آموزش، یادگیری مادام العمر و کارورزی، فرصت فراگیری دانش و مهارت های مرتبط با تکنولوژی اطلاعات را فراهم سازیم.

۱۲- تکنولوژی اطلاعات فرصت های گرانبهایی را برای ظهور و توسعه اقتصادهای (مبتنی بر اطلاعات) نشان می دهد. کشورهایی که از عهده مهار کردن پتانسیل این تکنولوژی برآیند، می توانند با نگاه (مثبت) به جلو، موانع سنتی توسعه زیرساختی را از راه های میان بر پشت سر گذاشته و با کارآمدی بیشتری به اهداف حیاتی

تعیین کنند که در فضاهای ارتباطاتی جدید الکترونیکی و متاثر از تکنولوژی های جدید اطلاع‌رسانی، چگونه زندگی خواهند کرد یا چگونه می‌خواهند در برابر تکنولوژی های جدید اطلاع‌رسانی و فضاهای ارتباطاتی الکترونیکی جدید صف آرایی نمایند و اینکه نهایتاً این صف آزایی قدرتمند خواهند بود یا نه.

در اینجا است که بر اساس دیدگاه «کلنر»^{۲۱} باید گفت: نظریه پردازان اجتماعی باید در مورد تکنولوژی های جدید اطلاع‌رسانی و تبعات آنها نظریه پردازی کنند و فعالان سیاسی نیز باید راهکارهایی برای استفاده از این تکنولوژی ها و نحوه ارتقای دگرگونی های سیاسی مترقی، ارائه دهند. به علاوه هر کدام از افراد جامعه نیز باید

پی‌نوشت‌ها

- 1-Taffler
- 2- Manuel Castells
- 3- Feenberg
- 4-Mumford
- 5- Webster, Frank
- 6- Daniel Bell
- 7- Post Industrial Society
- 8- Anthony Giddens
- 9- high modernity
- 10 - Kellner
- 11- Baudrillard

- 12 - Herbert shillet
- 13- Information Imperialism
- 14- World summit on the information society
- 15 - Neil Postman
- 16 - Vincent Mosco
- 17 - Fritz Machlup
- 18 - Philippe Queau
- 19 - Tele commnincation union international
- 20 - wsis
- 21 - kellner, 2004

منابع و مأخذ

- ۱- علی آبادی، گیتا. «اقدام‌ها و فعالیت‌های یونسکو در زمینه جامعه اطلاعاتی». رسانه، دوره ۱۲ شماره ۳، صفحه ۷۲-۸۱.
- ۲- محسنی، منوچهر. «جوامع اطلاعاتی در گفتگو با منوچهر محسنی». نمایه پژوهش، دوره ۴ شماره ۱۵. پاییز ۱۴۷۹: صفحه ۴-۱۸.
- ۳- محمدی اصل، عباس. «جامعه در عصر اطلاعات». اطلاعات سیاسی-اقتصادی، دوره ۱۷ شماره ۱، ۲، مهر- آبان ۱۳۸۱: صفحه ۲۲۸-۲۳۵.
- ۴- «منشور جامعه اطلاعاتی جهانی». رسانه، دوره ۱۲ شماره ۳، صفحه ۶۶-۷۱.
- ۵- ویبستر، فرانک. «اطلاعات و اندیشه جامعه اطلاعاتی (جامعه‌ای مبتنی بر اطلاعات)». ترجمه بهزاد دوران، گودرز میرزایی. نمایه پژوهش، دوره ۴ شماره ۱۵، پاییز ۱۳۷۹: صفحه ۲۰-۵۲.
- 6-Baudrillard,j. (1983). In the shadow of the silent Majorities or the End of the social and other Essays, translated by pau/Foss, john Johnson and panpatton, New york, semiotext
- 7-Feenberg, a. (1991). critical theory of thechnology, New york, oxford university pess.
- 8-Info- Ethics First Internationasl Congress on Ethical, Legal and Societal Aspects of Digital Information. (Congress Center, Monte Carlo. Principality of Monaco 10-12 March1997)
- 9-Kellner,D. (1989a) Critical Theory: Marxism and Modernity, Cambridge, Polity Press and Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- 10-Porat, M.U. (1978). «Communication Policy in An Information Society», in Robinson: 3-60 .
- 11-Roszak, Th. (1986) The Cult of Information: The Folklore of Computers and the True Art of Thinking; Cambridge, Lutterworth Press.
- 12-Unesco Document CL/3569.Consultation on the Promotion and Use of multilingualism and universal access to cyberspace. Paris:15 December 2000.

۱۳- جامعه اطلاعاتی و تعاریف موجود. دسترس پذیر در:
www.kar-online.com

۱۴- جایزه جهانی جامعه اطلاعاتی. دسترس پذیر در:
www.iranwsis.ir

۱۵- حاجیلی، محمود. اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی. دسترس پذیر در:
www.wsismihanblog.com

۱۶- خوارزمی، شهیندخت. ایران و جامعه اطلاعاتی. دسترس پذیر در:
www.irantelecom.ir

۱۷- شعبانی، احمد. جامعه اطلاعاتی ایران و چالش‌های رویارویی آن. دسترس پذیر در:
www.irantelecom.ir

۱۸- معتمدنژاد. جامعه اطلاعاتی. دسترس پذیر در:
www.Motamednejad.com